

سیر انسان در قرآن
جلسه هفتم سخنرانی جناب آقای محمدحسین رحیمی
دهه اول محرم ۱۴۴۸، دبیرستان مفید

عنوان مجموعه: سیر انسان در قرآن کریم (شماره جلسه: ۷)

عنوان تخصصی جلسه:

● سبک زندگی توحیدی در مکتب علامه طباطبایی؛ مسیر تقوا، مراقبه و عبور از دنیا تا حقیقت «والله خیر و أبقى»

● سخنران: جناب آقای محمدحسین رحیمی

● زمان برگزاری: دهه اول محرم ۱۴۴۸ هجری قمری

● مکان برگزاری: تهران، دبیرستان مفید (شعبه قیطریه)

مسئله محوری جلسه:

● آیا قرآن تنها نسخه‌ای برای عبور از دنیا به آخرت است، یا نقشه راهی برای رسیدن به حقیقتی فراتر از آن دو؟ در این جلسه، با بهره‌گیری از تفسیر علامه طباطبایی، بررسی می‌کنیم که چگونه انسان می‌تواند با «تقوا و مراقبه»، از خودمحوری عبور کرده و به مقصد نهایی که همان «الله خیر و أبقى» است، دست یابد.

محور اصلی بحث:

● تبیین «سبک زندگی توحیدی» بر اساس آموزه‌های قرآنی و متد سلوک علامه قاضی و علامه طباطبایی. در این بحث نشان می‌دهیم که دین در نگاه قرآن، چیزی جز «مراقبت دائمی بر نفس» نیست. همچنین تحلیل می‌کنیم که چگونه انسان باید از دل‌بستگی‌های دنیوی و حتی نگاه‌های کاسب‌کارانه به آخرت فراتر رود تا به «خلوص» (مخلصین) برسد؛ مسیری که در آن «من کاذب» انسان در مسیر توحید می‌سوزد و به بقای بالله می‌رسد.

کلیدواژه‌های مفهومی جلسه:

● سبک زندگی توحیدی، مکتب علامه طباطبایی، مراقبه، تقوا، عبودیت، گذار از دنیا و آخرت، ایمان بالغیب، مخلص و مخلص، والله خیر و أبقى، سیر الی الله.

نسبت با جلسات پیشین:

● این جلسه تکمیل‌کننده بحث‌های قبلی است. اگر در جلسات قبل به «ظرفیت وجودی انسان» (خلیفه و تعلیم اسماء) پرداختیم، در این جلسه به «روش فعلیت‌بخشی» به آن ظرفیت در عمل و سلوک می‌پردازیم؛ یعنی تبدیل آن انسان‌شناسی تئوریک به یک «سبک زندگی» زنده و عملیاتی.

دستاورد معرفتی جلسه:

● ارائه یک نقشه‌ی راه عملی برای کسی که می‌خواهد زندگی‌اش را بر مدار «توحید» تنظیم کند؛ حرکتی تدریجی از سطح زیست دنیوی، به سمت افق‌های متعالی الهی.

سیر انسان در قرآن
جلسه هفتم سخنرانی جناب آقای محمدحسین رحیمی
دهه اول محرم ۱۴۴۸ ، دبیرستان مفید

دیباچه جلسه هفتم: سیر انسان در قرآن کریم

از «هستی‌شناسی انسان» تا «سلوک توحیدی»

در سلسله‌درس‌های «سیر انسان در قرآن کریم»، ما تا پایان جلسه ششم بر بازخوانی جایگاه وجودی انسان متمرکز بودیم. آنجا پرسش بنیادین ما این بود: «انسان در نظام آفرینش چیست؟» و پاسخ را در مفاهیمی چون «خلافت الهی»، «تعلیم اسماء» و «نفخ روح» جست‌وجو کردیم. در واقع، آن شش جلسه، تلاشی بود برای ترسیم «ظرفیت‌های بی‌پایان انسان».

اما در جلسه هفتم، ما از ساحت «هستی‌شناسی» (انسان چیست؟) به ساحت «سلوک‌شناسی» (انسان چگونه باید زیست کند؟) عبور می‌کنیم.

این جلسه، پاسخی است به این دغدغه‌ی جدی که: حال که انسان دارای چنین جایگاه رفیعی است، این جایگاه چگونه باید در «سبک زندگی» او متجلی شود؟

ما در این گفتار، با تکیه بر متد معرفتی مکتب علامه طباطبایی و استاد عارفش، علامه قاضی، به سراغ این حقیقت می‌رویم که دین، در اصیل‌ترین خوانش قرآنی‌اش، چیزی جز «مراقبه» نیست. ما در این جلسه، «سبک زندگی توحیدی» را نه به‌عنوان یک دستورالعمل اخلاقی خشک، بلکه به‌عنوان یک «جریان سیال وجودی» بررسی می‌کنیم.

بحث ما در این جلسه بر محور یک حرکت سه‌مرحله‌ای بنا شده است:

۱. **رهایی** از دنیا به مثابه اولین گام.

۲. **عبور از آخرت** به مثابه مقصد ثانوی (آنجا که قرآن می‌فرماید: «و الآخرة خیر و أبقى»).

۳. **وصول به مقصد نهایی** که همان حقیقت بی‌بدیل «والله خیر و أبقى» است.

این جلسه، برای کسانی است که می‌خواهند بدانند چگونه می‌توان از «تقوا» — که آستانه‌ی ورود به قرآن است — شروع کرد و با «مراقبه دائمی»، چنان به حقیقت توحید گره خورد که «خود انسانی» در برابر «حقیقت الهی» رنگ ببازد و فنا شود. ما در این بحث، به دنبال نشان دادن آن مسیر دقیق و ظریفی هستیم که انسان را از سطح یک «مخلوق غافل»، به تراز یک «سالک بیدار» می‌رساند. در این گفت‌وگو، با تکیه بر آیات نورانی قرآن و تبیین‌های عمیق مکتب علامه طباطبایی، نقشه راهی را ترسیم می‌کنیم که مقصدش نه جایزه و پاداش، که «قرب به حق» است.

کلمات کلیدی :

سبک زندگی توحیدی ، مکتب علامه طباطبایی ، مراقبه ، تقوا در قرآن ، سیر الی الله ، علامه قاضی ، انسان‌شناسی قرآنی ، توحید نظری و عملی ، عبودیت ایمان بالغیب ، گذراز دنیا به آخرت ، حقیقت مخلصین

سیر انسان در قرآن

جلسه هفتم سخنرانی جناب آقای محمدحسین رحیمی

دهه اول محرم ۱۴۴۸، دبیرستان مفید

دیباچه‌ی محتوایی:

گذار از «مقام وجودی» به «سلوک توحیدی» در مکتب علامه طباطبایی در شش جلسه‌ی گذشته، ما در مجموعه‌ی «سیر انسان در قرآن کریم»، تلاشی متمرکز برای بازخوانی جایگاه وجودی انسان داشتیم. ما در آن بحث‌ها، از «خلقت آدم» و «تعلیم اسماء» تا «نفخ روح الهی» و «خلافت انسان بر زمین» پیش رفتیم تا به این پرسش بنیادین پاسخ دهیم: «انسان در نظام هستی، چه ظرفیت‌ها و چه مقامی دارد؟»

اما در جلسه هفتم، ما از ساحت «انسان‌شناسی تئوریک» عبور کرده و به ساحت «سلوک عملی» گام می‌نهیم. در واقع، این جلسه، پاسخ به یک ضرورت اجتناب‌ناپذیر است: حال که انسان دارای چنین ظرفیت بی‌بدیلی است، این جایگاه چگونه باید در «سبک زندگی» او جاری شود؟ ما در این گفتار، با تکیه بر متد معرفتی مکتب علامه طباطبایی و استاد بزرگوارش، علامه قاضی (قدس سرهما)، به این حقیقت می‌پردازیم که قرآن، کتاب دستورالعمل‌های صرف نیست، بلکه «نقشه راه توحیدی» است. ما در این جلسه، «سبک زندگی توحیدی» را نه به‌عنوان یک موضوع اخلاقی انتزاعی، بلکه به‌عنوان یک «جریان مستمر مراقبه» بازخوانی می‌کنیم.

محور اصلی این جلسه بر سه‌گانه‌ی سلوکی انسان بنا شده است:

۱. رهایی از دنیا: بازشناسی حقیقت دل‌بستگی‌ها.

۲. عبور از آخرت: گذار از نگاه کاسب‌کارانه به پادشاه‌ها، برای رسیدن به حقیقتی اصیل‌تر.

۳. وصول به حقیقت «والله خیر و أبقى»: رسیدن به همان افق متعالی توحیدی که هدف نهایی سیر سالکان در مکتب علامه طباطبایی است.

در این جلسه بررسی می‌کنیم که چگونه «تقوا» — به مثابه‌ی آستانه‌ی هدایت قرآنی — به «مراقبه‌ی دائمی» تبدیل می‌شود؛ مراقبه‌ای که در آن، «من نفسانی» انسان در کوره توحید می‌سوزد و جای خود را به حضوری ناب و الهی می‌دهد.

این جلسه، دعوتی است برای تمام کسانی که می‌خواهند از «دانستن درباره‌ی انسان» به «شدن انسان توحیدی» حرکت کنند؛ مسیری که در آن، دین چیزی نیست جز «پایش لحظه‌به‌لحظه‌ی نفس» در محضر حق.

محورهای تأمل در این جلسه:

راه عبور از «من» به «حق» در مکتب علامه طباطبایی و علامه قاضی

برای اینکه شنونده‌ی این جلسه بتواند حداکثر بهره‌ی معرفتی را ببرد، پیشنهاد می‌شود این چهار محور را به‌عنوان «نقشه‌ی راه ذهنی» مد نظر قرار دهد:

۱. بل‌نگری در غایت بندگی: از «پاداش‌گرایی» تا «لقاء‌گرایی»

- آیا تمام سیر انسان در قرآن، تنها برای فرار از عذاب و رسیدن به پاداش‌های اخروی (بهشت) است؟
- چگونه می‌توان از لایه‌ی «دل‌بستگی به پاداش» عبور کرد و به افق متعالی «والله خیر و أبقى» دست یافت؟
- تأمل کنید: آیا «آخرت» خود می‌تواند حجابی برای دیدن «خدا» باشد؟

۲. مراقبه: از «وظیفه‌مندی» تا «حقیقت دین»

- اگر دین چیزی جز «مراقبه» نیست، آیا مراقبه صرفاً به معنای پرهیز از گناه است یا یک «حالت وجودی مستمر»؟
- در مکتب علامه طباطبایی، چگونه مراقبه، انسان را از «غفلت» که ریشه‌ی تمام خطاهای وجودی است، خارج می‌کند؟

۳. مکتب احتراق: حجاب «من» در مسیر توحید

سیر انسان در قرآن

جلسه هفتم سخنرانی جناب آقای محمدحسین رحیمی

دهه اول محرم ۱۴۴۸ ، دبیرستان مفید

- سخنران از «مکتب احتراق» سخن می‌گوید؛ یعنی سوختن آن چیزی که مانع تجلی خدا در وجود انسان است. آن «چیزی» که باید بسوزد چیست؟ (آیا آن چیزی جز «من کاذب» و «توهم مالکیت نفس» است؟)
- آیا ما حاضریم بهایی را که برای «خلوص» (مخلص شدن) لازم است — یعنی عبور از منیت — بپردازیم؟

۴. توحیدِ اطلاقی و سبکِ زندگی

- «توحیدِ اطلاقی» در اندیشه‌ی علامه قاضی و علامه طباطبایی چه تفاوتی با یک «باور کلامی ذهنی» دارد؟
- چگونه می‌توان سبکِ زندگیِ روزمره‌ی خود (کار، معاشرت، انتخاب‌ها) را با متر و معیارِ «توحیدِ اطلاقی» تنظیم کرد؟ آیا این سبکِ زندگی، با زندگیِ یک انسانِ متدینِ معمولی متفاوت است؟

سیر مطالب و خلاصه‌ی منسجم جلسه هفتم

از «سیر در آفاق» تا «سلوک در انفس»: تبیین سبک زندگی توحیدی

این جلسه، نقطه‌ی عطفی در مجموعه‌ی «سیر انسان در قرآن کریم» است؛ جایی که ما از «هستی‌شناسی انسان» (آنچه در جلسات قبل بحث شد) به «سلوکِ عملی انسان» عبور می‌کنیم. خلاصه‌ی استدلالی این جلسه بر مدار پنج گام منطقی زیر است:

۱. گام نخست: نقدِ اصالتِ دنیا (بَلْ تُؤْتِرُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا)

جلسه با این حقیقت آغاز می‌شود که ریشه‌ی اصلی تمام بحران‌های وجودی انسان، نه در ابزارها، بلکه در «اولویت‌بندی» اوست. قرآن کریم با طرح پرسش «چرا دنیا را برتر می‌دانید؟»، نشان می‌دهد که انسان اگر در «مقام دنیا» متوقف شود، از ظرفیتِ «خلافت الهی» که در جلسه‌ی قبل بررسی کردیم، فاصله می‌گیرد.

۲. گام دوم: گذار از «پاداش‌گرایی» به «لقاء‌گرایی» (وَالْآخِرَةُ خَيْرٌ وَأَبْقَى)

در اینجا، بحث به یک نکته‌ی ظریف عرفانی می‌رسد: حتی «آخرت» به‌عنوان مقصد نهایی، اگر به معنای «پاداش‌خواری» (کاسب‌کارانه) فهمیده شود، می‌تواند حجابی برای دیدن حقیقتِ مطلق باشد. ما می‌آموزیم که «آخرت» خیر است، اما هدف نهایی، خودِ «خدا» است (وَاللَّهُ خَيْرٌ وَأَبْقَى). این «محور چرخش» بحث است؛ جایی که نگاه انسان از «متاع» به «صاحبِ متاع» تغییر می‌کند.

۳. گام سوم: تقوا و مراقبه؛ ابزارهای سلوکی (يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُم)

پس از تبیین غایت، به «متدولوژی» می‌رسیم. دین در این جلسه، «سبک زندگی» معنا می‌شود. «تقوا» در اینجا صرفاً یک حکم فقهی نیست، بلکه «آستانه‌ی ورود» است و «مراقبه» (پایش دائمی نفس) «متد حرکت» در این مسیر است. قرآن به مثابه‌ی «نقشه راه» به انسان می‌آموزد که چگونه در هر لحظه، خود را در محضر حق ببیند.

۴. گام چهارم: مکتبِ احتراق و توحیدِ اطلاقی (مکتبِ علامه طباطبایی)

این بخش، اوج بحث نظری است. با تکیه بر آراء علامه طباطبایی و استادشان علامه قاضی، مفهوم «توحیدِ اطلاقی» طرح می‌شود. در این مکتب، انسان باید از «من کاذب» خود عبور کند. «احتراق» در این سیاق، نه یک بحث انتزاعی، بلکه فرایند سوزاندنِ «توهم مالکیت نفس» است تا «مخلصین» (کسانی که خالص شده‌اند) ظهور کنند.

۵. گام پنجم: نتیجه‌گیری و بازگشت به «إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ»

سیر جلسه با این پیام به پایان می‌رسد که سبک زندگی قرآنی، چیزی جز بازگشت آگاهانه به مبدأ نیست. انسان در این سبک زندگی، هر لحظه «مهاجر» است؛ مهاجری که از «دنیا» به سوی «خدا» در حرکت است و تمام لحظات زندگی‌اش، صحنه‌ی «مراقبه» و «عبودیت» است.

خلاصه اجرایی :

جلسه‌ی هفتم، «نقشه‌ی سلوک توحیدی» است. در این جلسه بررسی کردیم که چگونه می‌توان از «انسان بالقوه» (خلیفه) به «انسان بالفعل» (سالک) تبدیل شد. با عبور از دو حجاب «دنیا» و «پاداش‌خواری»، و با تمسک به مراقبه‌ی مستمر و توحیدِ اطلاقی، انسان در مکتبِ علامه طباطبایی می‌آموزد که دین، یک نظام زندگی یکپارچه است که هدف نهایی‌اش، فنايِ «من نفسانی» در پیشگاهِ «الله خیر و اَبْقَى» است.

سیر انسان در قرآن
جلسه هفتم سخنرانی جناب آقای محمدحسین رحیمی
 دهه اول محرم ۱۴۴۸، دبیرستان مفید

نقشه‌ی جامع: سیر انسان در قرآن کریم (جلسات ۱ تا ۷)

این مجموعه را می‌توان در سه فاز تحلیلی کلان دسته‌بندی کرد:

فاز اول: مبانی انسان‌شناسی هستی‌شناختی (جلسات ۱ تا ۵)

تمرکز: شناسایی ظرفیت‌های بنیادین و جایگاه انسان در هندسه‌ی آفرینش.

- خلاصه: در این جلسات، مباحث آغازین بر روی «طرح کلان خلقت» متمرکز بود. ما به دنبال پاسخ به این پرسش بودیم که انسان بر اساس آیات قرآن، موجودی است که در کدام لایه‌ی هستی قرار دارد؟
- کلیدواژه‌ها: خلقت اولیه، هدفمندی آفرینش، جایگاه انسان در نظام هستی، ظرفیت‌های نخستین.

فاز دوم: تبیین هویت انسان؛ اوج خلقت (جلسه ۶)

تمرکز: تعریف اختصاصی انسان به عنوان «خلیفه‌ی الهی».

- خلاصه: این جلسه، نقطه‌ی عطفی بود که در آن ظرفیت‌های انتزاعی انسان در قالب مفاهیم «خلافت»، «تعلیم اسماء» و «نفخ روح» کالبدشکافی شد. ما دریافتیم که انسان صرفاً یک زیست‌مند معمولی نیست؛ بلکه موجودی است که با «تعلیم اسماء» و «نفخ روح الهی» به مقامی رسیده که می‌تواند تجلی‌گاه اوصاف حضرت حق باشد.
- کلیدواژه‌ها: تعلیم اسماء، خلیفه‌الله، نفخ روح، ظرفیت خلافت، جایگاه اختصاصی آدم (ع).

فاز سوم: سلوک عملی و سبک زندگی توحیدی (جلسه ۷)

تمرکز: گذار از «مقام وجودی» به «سلوک عملی» (از تئوری به عمل).

- خلاصه: پس از تثبیت مقام انسان در جلسه‌ی ششم، پرسش جلسه هفتم این بود: «حال که انسان چنین مقامی دارد، چگونه باید زندگی کند؟» این جلسه، پیوند مباحث نظری با «سلوک روزمره» بود. با تکیه بر مکتب تربیتی علامه طباطبایی و علامه قاضی، مفهوم «سبک زندگی توحیدی» به عنوان خروجی اصلی این مسیر مطرح شد.
- سه‌گانه‌ی سلوکی: عبور از «دنیا»، گذار از «آخرت پادشاه محور» و وصول به «والله خیر و ابقى».
- کلیدواژه‌ها: توحید اطلاق، مراقبه، مکتب احتراق، تقوا، سبک زندگی توحیدی.

سنتز نهایی: سیر منطقی مجموعه

اگر بخواهیم این هفت جلسه را در یک جمله‌ی محوری خلاصه کنیم:

«سیر انسان در قرآن، حرکتی است از «شناخت ظرفیت‌های وجودی» (انسان‌شناسی) به سوی «تجلی این ظرفیت‌ها در سبک زندگی مؤمنانه» (سلوک)، که در آن انسان با «مراقبه‌ی مستمر» و «عبور از حجاب‌های دنیا و پاداش»، در «مکتب احتراق توحیدی»، خود را برای وصال به «حقیقت باقی (الله)» خالص می‌کند.»

